

**MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ
KATEDRA POLITOLOGIE**

**Vyrovnávání se s komunistickou minulostí
v praxi Ústavního soudu ČR**

Bakalářská práce

Marie Doubková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

UČO: 434 678

Obor: Politologie

Imatrikulační ročník: 2014

Prohlášení o autorství práce

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Vyrovňávání se s komunistickou minulostí v praxi Ústavního soudu ČR* vypracovala samostatně a použila jen zdroje uvedené v seznamu literatury.

V Brně dne 12. prosince 2017

.....

Marie Doubková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Stanislavu Balíkovi, Ph.D. za jeho odborné vedení a cenné rady při psaní bakalářské práce. Dále děkuji doc. JUDr. Vojtěchu Šimíčkoví, Ph.D. za ochotu a věcné připomínky při konzultaci, a hlavně mým rodičům za podporu a pomoc.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá rozhodnutími Ústavního soudu České republiky, kterými přispěl do procesu vyrovnávání se s komunistickou minulostí a napravování křivd způsobených režimem. Vyrovnávání se s komunismem probíhá obecně na dvou úrovních – potrestání viníků a odškodnění obětí. Česká republika realizovala tento proces především zákony, z nichž některé byly dříve či později podrobeny kontrole Ústavního soudu České republiky. Ten k nim vydal řádná rozhodnutí, jež měla svůj podíl na procesu vyrovnávání se s komunistickou minulostí. V práci jsou nejprve analyzovány vybrané nálezy Ústavního soudu České republiky z obou zmiňovaných úrovní, po kterých následuje jejich vyhodnocení, popř. zhodnocení způsobu vyrovnávání se.

Klíčová slova

Vyrovnávání se, náprava křivd, komunistická minulost, komunistický režim, Ústavní soud České republiky, restituce, rehabilitace, lustrace, archivy

Annotation

This bachelor thesis deals with judgements of the Constitutional Court of the Czech Republic, which took part in the process of dealing with communist past and righting the wrong caused by regime. Dealing with past basically enacts on two basic level – punishing the perpetrator and redressing the victims. In this issue enacted the Czech Republic several legal acts and some of them were sooner or later submitted by the Constitutional Court. The court's rulings involved in the process of dealing with the communist past. At first, this thesis analyses chosen judicial acts of the Constitutional Court, then there are evaluated together with the way of dealing with the past.

Keywords

Dealing with, remedy of wrongs, communist past, communist regime, Constitutional Court of Czech Republic, restitution, rehabilitation, lustration, archives

Obsah

Úvod.....	7
1 Vymezení předmětu práce.....	8
2 Vyrovnávání se s komunistickou minulostí v literatuře	10
3 Ústavní soud České republiky	12
3.1 Situace od roku 1993	12
3.2 Fungování Ústavního soudu.....	13
4 Vyrovnávání se s komunistickou minulostí v praxi ÚS	15
4.1 Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu	16
4.1.1 Návrh	17
4.1.2 Odůvodnění.....	18
4.1.3 Realita závaznosti judikatury	20
4.2 Zákon č. 451/1991 Sb., tzv. „velký lustrační zákon“ a zákon č. 279/1992 Sb., tzv. „malý lustrační zákon“	22
4.2.1 Návrh	23
4.2.2 Odůvodnění.....	23
4.2.3 Lustrace dnes?.....	25
4.3 Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů	26
4.3.1 Pl. ÚS 3/14	26
4.3.2 Uzavřít archivy?.....	27
4.4 Restituční zákony.....	28
4.4.1 Kauza Opočno.....	29
4.4.1.1 Nález III. ÚS 107/04	30
4.4.2 Církevní restituce	32
4.4.2.1 Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů	33
4.4.2.2 Návrh I.	34
4.4.2.3 Návrhy II a III.....	35
4.4.2.4 Odůvodnění	36
4.4.3 Rehabilitace.....	38

4.4.3.1	I. ÚS 2056/12	38
4.4.4	Restituční procesy	40
Závěr	.....	42
Seznam použitých zdrojů	.....	45

Počet znaků: 78 894

Úvod

Po roce 1989 vyvstala otázka, zda a jak se postavit k režimu, který v Československu trval od roku 1948. Měla by se po více jak čtyřiceti letech za tímto obdobím bezpráví a potlačování lidských práv udělat tlustá čára a začít od začátku, tvrdě potrestat ty, kteří se na tomto režimu podíleli nebo přistoupit na určitý kompromis?

Československo a následně Česká republika zaujala k této otázce poměrně zajímavý přístup. To, že převrat a následné jednání probíhalo s komunisty u jednoho stolu, zapříčinilo vývoj následné „dekomunizace“, což tvrdí i Samuel Huntington, který říká, že proces vyrovnávání byl jen malou měrou ovlivněn morálními a právními úvahami a hlavní roli hrála povaha samotného přerodu na svobodné režimy (Huntington 1991: 215). Nikde jinde v postkomunistické zemi východní a střední Evropy nezašel proces dekomunizace tak daleko jako u nás. Přesto jsme zemí, ve které stále působí nepřebudovaná komunistická strana, která se ani neobtěžovala změnit název a jejíž představitelé se hrdě hlásí k režimu minulému (Rupnik 2001). Nástroji vyrovnávání se byly mj. zákony, které odsoudily minulé období a označily viníky, dále ty, jež mají zmírnit spáchané křivdy, zamezit přístupu určitých osob do veřejné sféry, očistit neprávem vězněné a odsouzené apod.

Vyrovnávání se s minulostí má, jak jsem již nastínila, několik standardních podob/sfér. K těm Ústavní soud České republiky (dále jen „ÚS“) vydal řádná rozhodnutí. Zásadnější z nich se týkají rozhodnutí o kontrole norem (návrhy na zrušení právních předpisů), kde ÚS vystupuje hlavně jako orgán chránící ústavnost a pojistka legislativy. Bez významu nejsou ani nálezy vydávané senáty v konkrétních věcech, kde mj. ÚS rozhoduje, jestli nějaké právo „je či není“. Na těchto vybraných rozhodnutích bude demonstrováno postavení ÚS v procesu vyrovnávání se s komunistickou minulostí.

První kapitola bakalářské práce se věnuje teoretickému vymezení práce a jejímu cíli. Dále je krátce nastíněno, jak je pozice ÚS v procesu vyrovnávání se vnímána literaturou. V další kapitole je představena instituce ÚS, jeho fungování a minulost. Následující kapitola je věnována samotnému jádru práce. V závěru bych se pokusila shrnout, jakou úlohu ÚS v procesu náprav křivd hrál a vyslovit svůj názor na tuto problematiku.

1 Vymezení předmětu práce

Jak bylo již zmíněno v úvodu, práce si klade za cíl zachytit rozhodování ÚS v jednotlivých sférách procesu vyrovnávání se s komunistickou minulostí. Tato kapitola slouží k definování pojmů, se kterými se bude dále operovat, a vymezení teoretického rámce.

Vyrovnávání se

Vzhledem k tomu, že na začátku 90. let prošla československá společnost razantní politickou i společenskou změnou a směr, kterým se hodlala ubírat, měl diametrálně odlišné hodnoty a parametry od společnosti předchozí, bylo a pořád je nutné, aby nastalo jakési „vyrovnání se“ se společností minulou. Pro účely této práce jsem si definovala „vyrovnávání se“ jako proces, při kterém se „napravuje“¹ bezpráví a křivdy komunistického režimu páchané na obyvatelstvu Československa ve všech rovinách a vztazích.

S ohledem k rozsahu práce není možné obsáhnout všechny roviny vyrovnávání. Proto jsem se zaměřila na rozhodnutí ÚS vztahující k potrestání viníků (lustrační zákony, zveřejňování informací o bývalých příslušnících Státní bezpečnosti, postoj k minulosti) a k nápravě prohřešků režimu páchaných na občanech (restituce, rehabilitace). Nijak se zde neohraničuje tento proces vzhledem k tomu, že nemůžeme říci, zda byl, ba dokonce zda někdy bude dokončen.

Komunistická minulost

Jako komunistické se v práci označuje období od 25. února 1948 až do 17. listopadu 1989, kdy komunistický režim de facto padl, resp. do 1. ledna 1990.

Praxe Ústavního soudu ČR

Protože komunistický režim ovlivnil a poznamenal všechny sféry lidského života, vyrovnávání se s ním bylo a je otázkou všech částí státní moci – exekutivy, legislativy i justice. V případě České republiky v prvních deseti letech silně zasahoval i ÚS pomocí

---

¹ Je na místě sloveso „napravuje“ dát do uvozovek z toho důvodu, že pravděpodobně nikdy nebude možné hovořit o nápravě, ale o jakémsi zmírnění.

přezkumu zákonů, rozhodování o ústavních stížnostech i následného formulování nového hodnotového systému (Ústavněprávní kontexty vyrovnání se s totalitní minulostí: konference střeoevropských ústavních soudů 2003: 7). Z tohoto důvodu se zde nazírá na tuto problematiku z pohledu ÚS jakožto politického tělesa, které svými rozhodnutími leckdy mění politický systém (viz náleží ÚS sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 o zrušení novely volebního zákona do Parlamentu České republiky, náleží ÚS sp. zn. Pl. ÚS 27/09 - Kauza Melčák apod.)

Metody

V práci je použita hlavně interpretativní metoda při práci s judikaturou ÚS, dále analýza procesu vyrovnávání se na základě vymezených kritérií.

2 Vyrovnávání se s komunistickou minulostí v literatuře

O vyrovnávání se s komunistickou minulostí a obecně o tématu náprav křivd a ran, které uštědřil minulý režim občanům Československa, bylo napsáno poměrně hodně článků (viz Šipulová, Hloušek 2012; Pospíšil 2015), monografií (viz Žáček 2000, Bobek et al. 2009, Kozák 2014 apod.) i úvah, a stále je toto téma stále přítomno i na stranách denního tisku. Málo jich bylo ale napsáno o vyrovnávání se z pohledu ústavních soudů. Jedná se totiž o poměrně úzce vymezené téma. Tato kapitola nabídne stručné seznámení s touto problematikou v literatuře.

O tom, jak ústavní soudy začínaly v procesu vyrovnávání se s minulostí v postkomunistických zemích střední a východní Evropy fungovat, se zmiňuje Renata Uitz ve svém článku s názvem *Constitutional Courts in Central and Eastern Europe: What makes a Question Too Political?*, ve kterém říká, že prvotně bylo na proces ustavování ústavních soudů pohlíženo s velkou nedůvěrou a skepsí vůči soudcům, kteří působili v minulém režimu, což je z povahy věci logické (Uitz, 2007: 49). Ústavní soudy byly zasazeny do stávajících komunistických ústav a vzhledem k tomu, že zrod proběhl opravdu za úsvitu tranzice, nesly na sobě břemena strachu i očekávání. Jejich primárním úkolem byla ochrana lidských práv, rozhodování o ústavnosti retroaktivity v zákonech, restitučních a lustračních zákonech (Uitz 2007: 52, 54). Uitz se také zmiňuje o prvním nálezu českého ústavního soudu, který se týkal návrhu na zrušení zákona o protiprávnosti komunistického režimu pro rozpor s ústavním pořádkem. Uitz tvrdí, že tímto v tomto nálezu velmi utrpěl princip právního státu (v originále „the rule of law“), pokud se ovšem o minulém režimu dá jako o právním státu hovořit. ÚS potvrdil ústavnost zákona o protiprávnosti režimu a v odůvodnění uvedl, že uznává princip legality jakožto jeden z principů, na kterých stojí koncepce právního státu. Na druhou stranu kontinuita se starými zákony, neznamená kontinuitu s hodnotami „starého režimu“ (Uitz 2007: 53).

Jinak se dá říci, že Uitz označuje ÚS za jeden z těch, které se na procesu vyrovnávání podílely ve větší míře. Zmiňuje i fakt, že se ÚS vyslovil v otázce právní jistoty vzhledem k trestání zločinů, které během komunistického režimu nebyly stíhány z ideologických nebo politických důvodů, v tom smyslu, že právní jistota občanské společnosti je nadřazena právní jistotě

pachatelů. Ale věnuje se i slabým místům v rozhodování ústavního soudu, jako byla například raná rozhodnutí ohledně lustrací, kdy celá lustrační procedura byla přijatelná hlavně proto, že měla být přechodná, nicméně to otevřelo prostor konfliktům do budoucna. Uvádí také, že v zemích, kde byly vydány lustrační zákony, nastala nekonečná „přehazovaná“ mezi soudy a politickými větvemi (Uitz 2007: 53).

Ruti Teitel ve svém článku z roku 1994 s názvem *Post-Communist Constitutionalism: A Transitional Perspective* označuje nově vznikající ústavní soudy v postkomunistických zemích jako jejich fenomén a přikládá jim dominantní postavení v procesu tranzice především v tom, že mají pravomoc zapojit se do soudního přezkumu zákonů, působit jako negativní zákonodárce a skrz to měnit ústavní kulturu (Teitel 1994: 167, 169). Autor také zmiňuje raný český, resp. československý lustrační zákon, jehož ústavnost byla napadena 99 poslanci u Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky (dále jen „ÚS ČSFR“) a dává ho do kontrastu se soudními tribunály jako další ze způsobů, kterým se dá „vyrovnat“ s komunistickou minulostí, resp. s jejími představiteli (Teitel 1994: 180).

K tvrzení obou autorů ohledně „síly“ českého ústavního soudu se přidává i výsledek studie provedený Johnem Ishiyama a Shannon Ishiyama Smithey s názvem *The Constitutional Courts and Democracy in the Early Years of Post Communist Eastern European Politics*, který sice na problematiku ústavních soudů pohlíží z pohledu procesu demokratizace, což není primární hledisko této práce, můžeme však říci, že výsledek studie koresponduje s postavením ÚS. Autoři zkoumali činnost 9 ústavních soudů postkomunistických zemí v průběhu prvních tří let jejich existence. Z dat poté vytvořili pro každou zemi index, který představoval zásahy ústavních soudů do politiky a ten potom porovnali s aktuální hodnotou konsolidace demokracie. Ze studie vyplynulo, že ÚS vykazuje poměrně vysokou míru zásahů do politických záležitostí, tzn. vyšší úroveň soudního přezkumu politického procesu je potom, jak se prokázalo v případě České republiky, spojena s větší mírou demokratické konsolidace (Ishiyama a Ishiyama Smithey 2011: 53-54).

3 Ústavní soud České republiky

Tato kapitola slouží jako krátké seznámení s institucí ÚS, jeho postavením a fungováním. Nebude se zabývat personálním složením ÚS či mandáty soudců, protože to pro účel a naplnění cíle práce není relevantní.

3.1 Situace od roku 1993

V souvislosti s nabytím účinnosti ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava“), byl zakotven i vznik ÚS a upraveno jeho postavení v čl. 83 až 89 Ústavy. V těchto šesti člancích jsou upraveny obecné informace, např. počet soudců, kdo může být ústavním soudcem, jak se zahajuje řízení, pravomoci (čl. 87). Jeho organizaci a vlastnímu řízení ÚS se věnuje zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

ÚS vznikl jako soudní orgán ochrany ústavnosti, což znamená, že nefunguje jako jakýsi konzultační či posudkový orgán ústavnosti, neprovádí její abstraktní kontrolu, tzn. nekontroluje, zda je norma v souladu s ústavním pořádkem, ale rozhoduje prostředky vlastními soudnictví. I když se pohybuje v oblastech politiky a politického práva s možnostmi působení, které obecné soudy k dispozici nemají, není možné, aby řízení zahájil z vlastní iniciativy, ale jedině na základě návrhu oprávněného subjektu (Ústavní soud České republiky 2006: 17; Filip, Holländer, Šimíček 2007: 11-12).

Činnost ÚS byla zahájena 26. července 1993 a již od počátku bylo jasné, že rozsah agendy, kterou se zabývá, nemá v naší historii ústavního soudnictví obdoby. Dozajista to bylo dáno i politickým kontextem a vývojem, kdy od roku 1993 musí soud řešit otázky, které nejsou pro jiné soudy stejného typu běžné. Tento fakt souvisí s potřebou nápravy křivd minulosti z období let 1948 až 1989 a zároveň s rozpadem bývalé federace (Filip, Holländer, Šimíček 2007: 12-13).

3.2 Fungování Ústavního soudu

Řízení před ÚS se zahajuje na návrh. Podmínky nepřípustnosti návrhu jako je překážka věci rozsouzené² nebo překážka litispendence³, jsou vymezeny v § 35 zák. o Ústavním soudu.

Pro jednoduchost a pro účely práce jsem rozdělila řízení v Hlavě II. zákona o Ústavním soudu do 5 kategorií:

1. řízení o rušení právních předpisů
2. řízení o ústavních stížnostech
3. řízení ve věcech ústavních činitelů
4. řízení o kompetenčních sporech
5. řízení v mezinárodních věcech.

Rozhodovací činnost ÚS je svěřena podle významu buďto plénu, nebo senátům. Plénem se rozumí orgán, ve kterém jsou přítomni všichni soudci, je schopno jednat a usnášet se v mezích jeho kompetencí vymezených v § 11 odst. 2, zákona o Ústavním soudu, za přítomnosti minimálně 10 soudců⁴. Jednou z rozhodovacích agend pléna je rušení zákonů, jiných právních předpisů nebo rozhodování o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu republiky, pravomoc související také s tématem práce je obsažena v čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy a to, zda je zrušení politické strany nebo jiné rozhodnutí týkající se její činnosti ve shodě s ústavními či jinými zákony. Soudci hlasují trojkolově, na rozdíl od senátního hlasování, z důvodu většího počtu návrhů na rozhodnutí vzhledem k tomu, že každý z 15 soudců je oprávněn podat svůj návrh na rozhodnutí (tzv. výrok). Každý ze soudců musí hlasovat pro jeden návrh (Wagnerová a kol. 2007: 38–49).

Pro přijetí plenárního rozhodnutí je třeba, aby se pro vyslovila většina přítomných soudců, v jistých případech je třeba kvalifikované většiny. Pokud ani jeden návrh nezíská potřebnou většinu, proces se opakuje a pokud ani to nevede k rozhodnutí, hlasuje se potom už o dvou

---

² Viz podkapitola 4.2.2 této práce.

³ Jedná se o překážku věci již zahájené viz podkapitola 4.4.2.1 této práce.

⁴ V případě rozhodování o zániku funkce ústavního soudce musí být dle § 144 odst. 2, zákona o Ústavním soudu, přítomno minimálně 12 soudců.

návrzích, které získaly největší počet hlasů. Soudce, který se schváleným návrhem nesouhlasí, může vyjádřit svůj názor v tzv. disentu (Dostál 2004: 41-44).

Co se týče senátního rozhodování, soudci tvoří 4 senáty po třech soudcích. Předseda ÚS a místopředseda nejsou trvalými členy senátů, ale mohou nahradit chybějící členy senátu (§ 18 odst. 2 zák. o Ústavním soudu). Agenda senátů je vymezena na rozdíl od pléna negativně v § 15 odst. 1 zák. o Ústavním soudu, jako věci, které nespádají do působnosti pléna. Senáty jsou usnášenischopné za přítomnosti všech svých členů, usnází se většinou hlasů. Před zahájením hlasování má právo každý člen senátu navrhnout rozhodnutí dle § 20 odst. 1 zák. o Ústavním soudu a každý člen je povinen hlasovat pro některý z předložených návrhů. Pokud se nepodaří pro meritorní rozhodnutí získat většinu hlasů, předseda senátu postoupí věc plénu, v ostatních věcech při rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedy senátu (§ 21 zák. o Ústavním soudu). Stejně jako v případě rozhodování pléna má soudce, který trvá na odlišném rozhodnutí právo na to, aby jeho disent byl uveden v protokolu o jednání a byl připojen k rozhodnutí (§ 22 zák. o Ústavním soudu).

ÚS rozhoduje ve třech formách – nález, usnesení a stanovisko. Nález je meritorní rozhodnutí, kterým se zjišťuje obsah ústavních nebo zákonných předpisů ve vztahu k předpisům nižší právní síly. Návrh nálezu nebo usnesení je vypracován soudcem zpravodajem⁵, skládá se z odůvodnění a poučení o nemožnosti se odvolat. Nálezy jsou vykonatelné podle svého druhu buďto dnem vyhlášení ve Sbírce zákonů, vyhlášením nebo dnem doručení písemného vyhotovení účastníkům viz § 58 zák. o Ústavním soudu.

Usnesením rozhoduje ÚS v jiných než meritorních věcech, většinou jde o věci procesní. Formou stanoviska ve smyslu § 23 zák. o Ústavním soudu, na rozdíl od výše zmíněných, může rozhodovat pouze plénum (Dostál 2004: 54-56).

---

⁵ Soudce, který rozhoduje o odmítnutí návrhu na zahájení řízení, shromažďuje podklady pro rozhodnutí, předkládá návrh na rozhodnutí.

4 Vyrovnávání se s komunistickou minulostí v praxi ÚS

Po pádu komunistického režimu se společnost přihlásila k novým hodnotám, které z jejich povahy předpokládají určité vyrovnání se s křivdami časů minulých. K tomuto procesu náprav sloužily a slouží zákony, které upravovaly snad všechny oblasti života, které byly během režimu postiženy a o kterých byl zákonodárce přesvědčen, že nápravu v určitém rozsahu potřebují.

Prvními kroky ze strany legislativy bylo přijetí zákona č. 119/1990 Sb., o soudních rehabilitacích, dále ústavního zákona č. 496/1990 Sb., o navrácení majetku Komunistické strany Československa lidu České a Slovenské Federativní Republiky. Dále také „lustrační zákon“ č. 451/1991 Sb., zákon, kterým se stanoví další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky, a pozdější zákon č. 480/1991 Sb., o době nesvobody, už v § 1 napřímo stanovil že: „v letech 1948 až 1989 komunistický režim porušoval lidská práva i své vlastní zákony“. Pro majetkové restituční procesy jsou také důležité zákony č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích a zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Důležitým krokem bylo i přijetí zákona č. 140/1996 Sb., o zpřístupnění svazků vzniklých činností bývalé Státní bezpečnosti (dále jen „StB“), který slouží k co nejširšímu odhalení praxe komunistického režimu.

Tyto zákony odstartovaly éru procesu náprav jak v přijímání dalších zákonů, např. zákona č. 181/2007 Sb., o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek a o změně některých zákonů, zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu, tak ale i v přijímání podzákonných předpisů, které měly většinou odškodňovací charakter, např. nařízení vlády č. 165/1997 Sb., o vyplacení jednorázové náhrady ke zmírnění některých křivd způsobených komunistickým režimem, nařízení vlády č. 622/2004 Sb., o poskytování příplatku k důchodu ke zmírnění některých křivd způsobených komunistickým režimem nebo nařízení vlády č. 122/2009 Sb., o odškodnění studentů vysokých škol, kterým

bylo v období komunistického režimu z politických důvodů znemožněno dokončit studium na vysoké škole atd.⁶

Samostatnou roli v tomto procesu hrál už i ÚS ČSFR, na který následně navázal jako jeho pokračovatel ÚS ČR v tom smyslu, že se ve svých nálezech vyslovuje o hodnotové diskontinuitě s režimem minulým, a hlavně díky němu zakotvená lidská práva a svobody nezůstaly pouze na papíře jako v době nesvobody. Z prvních funkčních let ÚS lze významnou část stěžejních rozhodnutí podřadit pod název „vyrovnávání se s minulostí“ (Dostál 2004: 94, 111).

4.1 Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu

První nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 19/93 se týkal abstraktní kontroly ústavnosti, konkrétně rozhodnutí o návrhu na zrušení zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, pro rozpor s Ústavou ČR, ústavním zákonem č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“), s ústavním zákonem ČNR č. 4/1993 Sb. o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, a některými mezinárodními smlouvami. O jeho přijetí se zasloužila Občanská demokratická strana, která drtivě zvítězila ve volbách v roce 1992,

V následujících podkapitolách bude rozebrán návrh poslanců v kombinaci s ustanoveními zákona o protiprávnosti komunistického režimu a následně odůvodnění ÚS v nálezu Pl. ÚS 19/93, který v něm deklaroval svůj postoj (a postoj, který by měly přejmout i ostatní orgány státní moci) vůči komunismu, legalitě a legitimitě i retroaktivitě práva.

---

⁶ V obou odstavcích se samozřejmě jedná o demonstrativní výčty.

4.1.1 Návrh

Návrh podala skupina 41 poslanců, členů komunistické strany, kteří vyslovili námitky proti §§ 1-4, § 5 a §§ 6–8 tohoto zákona (Faix, Svaček 2015: 43).

V § 1 odst. 1 je komunistický režim definován jako režim, který upíral občanům jakoukoliv možnost svobodného vyjádření politické vůle, nutil je veřejně vyslovovat souhlas i s tím, co považovali za lež či zločin, systematicky a trvale porušoval lidská práva, zásady demokratického státu, k dosažení svých cílů páchal zločiny, používal mocenské nástroje (vraždy, popravky, mučení, konfiskace, postihy v zaměstnání, studiu atd.) k perzekuci svých občanů. V odst. 2. pak označuje viníky. Ustanovení § 2 označuje režim trvající od 25. února 1948 do 17. listopadu 1989 za zločinný, nelegitimní a zavrženíhodný. Stejně tak označuje i Komunistickou stranu Československa za zločinnou a zavrženíhodnou organizaci, jako i další organizace založené na její ideologii, které směřovaly k potlačení lidských práv. Naopak § 3 pokládá odpor, který projeví občané proti tomuto režimu v jakékoliv formě za legitimní, spravedlivý, morálně oprávněný a hodný úcty. Stejně tak jsou podle § 4 hodní úcty ti, kdo byli režimem nespravedlivě postiženi.

Jedním z problémů, který poslanci v prvních paragrafech zákona viděli, byla možnost chápat jejich ustanovení jako základ právních sankcí vzhledem k definicím a termínům jako je zločinnost, vraždy, perzekuce atd. Další námitky směřovaly k označení viníků, pojmu „spoluodpovědnost“, resp. „kolektivní odpovědnost“, kterou vnímali jako odpovědnost trestněprávní, a k hodnocení historického období Československa v letech 1948–1989 v zákoně, a to hlavně z toho důvodu, že popis této etapy našich dějin vylučuje jiné názory na poznání historických skutečností, čímž je porušeno základní právo obsažené v čl. 15 odst. 2 Listiny, a tím je svoboda bádání.

Dále byl v návrhu výrok obsažený v § 2 ohledně nelegitimnosti režimu, označen za neústavní, vzhledem k tomu, že je Česká republika legitimní nástupnický stát bývalé ČSFR, ve kterém zůstávají platné recipované právní předpisy a také proto, že české právo je založeno na principu svrchovanosti zákona. To je dle navrhovatelů znakem legitimacy bývalého režimu.

Hlavní roli v návrhu a kritice poslanců hrál § 5 obsahující ustanovení o tom, že se do promlčecí doby trestných činů nezapočítává doba od 25. února 1948 do 29. prosince 1989 v případě, že v této době nedošlo k pravomocnému odsouzení z politických důvodů. Poslanci namítali, že to, že byly orgány nečinné a tím pádem způsobily zánik trestnosti činů, nemůže být pachatelům k tíži, protože se to stalo nezávisle na jejich vůli.

Poslanci namítali, že je v §§ 6-8 úprava diskriminační a odporuje ústavnímu principu rovnosti před zákonem i čl. 40 odst. 6 Listiny. Těmito paragrafy byla totiž rozšířena ustanovení o soudní rehabilitaci tak, aby byly zahrnuty všechny druhy perzekuce a odsouzení i za zdánlivě nepolitické trestné činy.

4.1.2 Odůvodnění

Návrh poslanců soud v celém rozsahu zamítl, žádný ze soudců nevydal disentující stanovisko, nicméně odůvodnění v nálezu vyvolalo řadu sporných reakcí odborné veřejnosti (Jirásková, Suchánek 2007: 13).

Co se týče první námitky ohledně užití ustanovení jako základu pro trestní sankce, ÚS uvedl, že předpokladem stíhání za trestný čin je vymezení jeho skutkové podstaty v zákoně, přičemž nic v ust. v §§ 1-4 nelze chápat jako vymezení skutkové podstaty a i dle Důvodové zprávy Parlamentu České republiky se jedná pouze o deklaratorní charakter ustanovení.

ÚS uvedl, že vnímání odpovědnosti v § 1 odst. 2 jakožto juristické je vzhledem k morálně – politické povaze zákona mylné. S tím souvisí i odůvodnění námitky, že historické zhodnocení období bývalého Československa nevyklučuje jiné názory či závěry na tuto periodu. Hodnocení v zákoně nepředstavují z vědeckého ani publicistického hlediska názor závazný.

Na další námitku o neústavnosti § 2 ÚS nahlížel ve vztahu ke koncepci Ústavy a ústavního zřízení České republiky v tom smyslu, že nová ústava není založena na hodnotové neutralitě a není pouhým vymezením institucí a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje vyjadřující nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti. „Česká ústava akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže však

pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově-materiálnímu smyslu, podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití právních norem měří. To znamená i při kontinuitě se „starým právem“ hodnotovou diskontinuitu se „starým režimem“ (Pl. ÚS. 19/93). Z toho plyne, že kontinuita práva (legalita) neznamena automatické uznání legitimacy, ale že legitimita režimu se neodvíjí jen a pouze od formálně právních principů, ale zejména od principů politické organizace společnosti, jako je svrchovanost lidu, reprezentativní demokracie, právní stát, jejichž obsah není v právní úpravě vyčerpán. Ve státě, který odkazuje na svrchovanost lidu a označuje sám sebe za demokratický, nemůže být žádný jiný režim než demokratický považován za legitimní. Jakýkoliv mocenský monopol pak ze své podstaty vylučuje demokratickou legitimitu. Argument, že české právo stojí na principu svrchovanosti zákona ÚS odmítl s tím, že navrhovatelé opomenuli vyšší princip, a to princip svrchovanosti lidu jakožto nositele nadstátní moci, resp. moci konstitutivní, zatímco zákon je až výsledkem moci konstituované. Jako další argument proti tomu, že české právo stojí na svrchovanosti zákona, uvádí ÚS čl. 9 odst. 2 Ústavy, totiž materiální jádro ústavy, které obsahuje principy demokratického lidu a které je postaveny mimo zákonodárnou kompetenci.

V odůvodnění k námitce proti § 5 ÚS vycházel ze zjištění, proč byly dříve příslušné orgány v trestním řízení nečinné nebo neúspěšné. ÚS konstatoval, že promlčení je závislé na vůli a snaze státu trestný čin po zásluze stíhat, a vzhledem k tomu, že komunistický režim neměl zájem na stíhání vykonavatelů vlastního násilí a stával se spíše garantem beztrestnosti, nemohly ani promlčecí lhůty fakticky běžet. Překážka jejich stíhání nemohla být zakotvena v zákoně, ale byla důsledkem stavu zákonnosti i hlavní úlohou komunistické strany. K zákazu retroaktivity obsažené v Listině ÚS uvedl, že se v čl. 40 odst. 6 nejedná o procesní normu a neodpovídá na otázku, jak dlouho lze trestné činy stíhat, nýbrž pouze konstatuje, které tyto činy lze stíhat na základě zvláštního předpisu.

Argumentace ÚS k námitkám k §§ 6 a 8 vychází z toho faktu, že dříve byly trestné činy, u kterých byla prokázána motivace směřující k ochraně základních lidských a občanských práv, klasifikovány jako akty nepřátelské politickému režimu s vysokým stupněm společenské nebezpečnosti, tudíž jejich potrestání bylo vysoce neúměrné, a proto obnovení procesu, resp.

přehodnocování trestů je založeno na obnovení občanské rovnosti přiměřeným zmírněním či zrušením trestu, ne jejím porušením.

4.1.3 Realita závaznosti judikatury

V roce 1997 byli Milouš Jakeš a Jozef Lenárt obžalováni z trestných činů vlastizrady a rozvracení republiky podle §§ 91 a 92 odst. 1 písm. a) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v trestní sazbě 12-15 let, popř. i výjimečného trestu. Trestných činů se měli dopustit během srpnových událostí v roce 1968. Případ byl dvakrát odložen za účelem došetření, a to v srpnu 1997 a v únoru 2000 (Kubeczka 2001).

V říjnu 1997 zastavil Vrchní soud v Praze (dále jen „VS“) jejich stíhání z důvodu promlčení trestných činů, kterých se měli dopustit. Soudce ÚS Vladimír Klokočka se v článku *Vrchní soud se pokouší o právní převrat*, uveřejněném 1. listopadu 1997 v Lidových novinách, ostře postavil proti rozhodnutí VS a uvedl že soud jednal v rozporu s nálezem ÚS, kterým byla ústavnost §5 zákona č. 198/1993 Sb., potvrzena. „Dát přednost právní jistotě netrestaných pachatelů před právní jistotou občanské společnosti znamená vystavit režimu totalitní diktatury osvědčení právního státu a tím vyslat nebezpečný signál do budoucna: podat důkaz, že zločin se může stát beztrestným, je-li prováděn pod ochranou organizace, která se zmocnila státu“ (Dostál 2004: 113).

Stejně tak se vyjádřila poslankyně Drahoslava Bartošková v otištěném článku z 21. listopadu 1997 v Deníku Slovo. Bartošková v něm obvinila soud z porušování Ústavy tím, že nerespektoval náleze ÚS, podle něhož jsou jeho rozhodnutí závazná pro všechny orgány a osoby. Nicméně jak uvádí Zdeněk Koudelka v článku *Válka soudů aneb dělba moci v soudnictví*, nejedná se o závaznost obecnou, ale závaznost ve věci, protože se v českém právu neuplatňuje princip precedentu. V případě nálezů ÚS jsou obecné soudy vázány výrokovou částí, ne odůvodněním, přičemž v případě Pl. ÚS. 19/93 Sb., byla výroková část pouze „návrh se zamítá“. Koudelka také uvádí, že hlavním problémem v kauze Jakeš –Lenárt byla „chyba“ zákonodárce v tom, že přijal ustanovení § 5 zákona č. 198/1993 Sb., ve kterém

Ize povahu zpětné účinnosti vykládat dvěma způsoby – jako pravou, či nepravou⁷ a uvádí, že je výsostnou věcí vrchního i městského soudu, jaký výklad zvolí. (Koudelka 1998: 71-72). Naopak Vojtěch Šimíček s takovým stanoviskem nesouhlasí a tvrdí, že jádro problému není v interpretaci příslušného ustanovení, ale „ve vědomém porušení zákona ze strany některých obecných soudů“ (Šimíček 1998: 76). Tvrdí, že pokud ustanovení zákona říká, že se do promlčecí doby určité období nezapočítává, má soud pouze dvě možnosti: buď respektovat zákon, nebo ho předložit ÚS v domnění, že se jedná o protiústavní předpis. V tomto případě soudci zvolili třetí cestu – nerespektování zákona, kterou Šimíček vnímá jako velmi nebezpečnou a ohrožující obecné společenské právní vědomí (Šimíček 1998: 76).

Vyvstává tedy otázka, jakou relevanci zákon vůbec má, když ho nerespektují obecné soudy ani potom, kdy se ÚS vysloví pro jeho ústavnost? Sice tu existuje nějaká snaha vyrovnat se s minulostí a potrestat viníky, nicméně realita je jiná. Nejenom v případě Jakeše a Lenárta, ale i v případě stíhání Karla Vaše, který se podílel na vraždě generála Heliodora Píky, a dalších komunistických představitelů (Ludmila Brožová – Polednová) se VS vyslovoval pro promlčení trestných činů tak, že ve většině případů zločinci nebyli potrestáni. Nač je tedy zákon, který není dodržován ani soudy?

V momentě, kdy se podíváme na tehdejší (i současné) personální složení Vrchního soudu v Praze, zjistíme, že většina soudců včetně předsedy soudu, byla členy Komunistické strany Československa (dále jen „KSČ“)⁸... Na to, jestli mezi tímto faktem a rozhodováním VS je, nebo není příčinná souvislost, asi odpověď neexistuje.

Žalostné je, že případů, ve kterých byl někdo pravomocně odsouzen za zločiny komunismu, je velmi málo. Do roku 2003 to bylo 15 osob, z toho 7 bylo dosouzeno nepodmíněně v rozmezí

---

⁷ Pravá retroaktivita znamená, že se novou normou řídí všechny právní vztahy, které vznikly i před účinností předpisu, tzn. existuje fikce, že předpis byl účinný už v době, kdy ještě neexistoval. Při nepravé retroaktivitě nastává stav, kdy se právní normou řídí i právní vztahy vzniklé před účinností právního předpisu, ale až od doby jeho účinnosti, tzn. do doby účinnosti se vztahy řídí „starým“ předpisem, od účinnosti tím „novým“.

⁸ Ministerstvo spravedlnosti ČR na základně nálezu ÚS sp. zn. I. ÚS 517/10 zveřejnilo seznam soudců, kteří před listopadem 1989 byly členy KSČ.

od 1,5 do 5 let (Klokočka 2003:11). Podle Pavla Breta, bývalého ředitele Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu, bylo k roku 2014 stíháno 213 osob, z nichž se 80 dostalo před soud a 40 jich bylo odsouzeno.⁹ Většinou se ale jednalo o „malé ryby“ (Baroch 2014).

4.2 Zákon č. 451/1991 Sb., tzv. „velký lustrační zákon“¹⁰ a zákon č. 279/1992 Sb., tzv. „malý lustrační zákon“¹¹

Do kapitoly „vyrovnávání se s minulostí“ lze dále zařadit nálezný sp. zn. Pl. ÚS. 9/01, ve kterém ÚS přezkoumal lustrační zákony (zákon č. 451/1991 Sb., velký lustrační zákon a zákon č. 279/1992 Sb., malý lustrační zákon) pro rozpor s Ústavou ČR, Listinou základních práv a svobod, Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech (dále jen „MPHŠKP), Úmluvou Mezinárodní organizace práce o diskriminaci (zaměstnání a povolání) č. 111 (dále jen „Úmluva MOP“).

Velkým lustračním zákonem se přitom již v roce 1992 zabýval tehdejší ÚS ČSFR na návrh 99 poslanců o jeho zrušení. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/92 vyslovil, že některá jeho ustanovení jsou v rozporu s čl. 2 odst. 3 a čl. 4 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 4 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech vyhlášeného pod č. 120/1976 Sb., s čl. 1 Listiny základních práv a svobod a s čl. 37 odst. 1 a čl. 38 Listiny základních práv a svobod a s čl. 98 odst. 1 Ústavy ČSFR č. 100/1960 Sb., ve znění ústavního zák. č. 326/1991 Sb. Rozporná ustanovení pozbyla účinnosti, ve zbytku byl návrh zamítnut.

---

⁹ Do pravomocných rozsudků všech odsouzených lze nahlédnout na webové adrese Policie ČR, resp. Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu.

Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/pravomocne-rozsudky.aspx>

¹⁰Zákon č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích ČSFR, ČR a SR (dále jen „velký lustrační zákon“).

¹¹ Zákon ČNR č. 279/1992 Sb., o některých dalších předpokladech pro výkon některých funkcí obsazovaných ustanovením nebo jmenováním příslušníků policie ČR a příslušníků Sboru nápravné výchovy ČR (dále jen „malý lustrační zákon“).

4.2.1 Návrh

Návrh na zrušení lustračních zákonů byl podán skupinou 44 poslanců v roce 2001. Poslanci v návrhu vyjádřili přesvědčení, že se v průběhu uplynulých let natolik výrazně změnily společenské poměry i právní řád, že jsou již dnes lustrační zákony omezením základních práv a svobod bez náležitého důvodu. V návrhu uvedli i část odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/92 Sb., ve které se ÚS ČSFR zmiňuje o dočasnosti lustračního zákona jakožto prostředku, který napomůže obměně státního aparátu, zabrání možné recidivě totality, stanoví podmínky pro výkon určitých funkcí na přechodnou dobu, protože se předpokládá dovršení demokratizace do 31. prosince 1996. Vedle toho poukázali na fakt, že novelizacemi došlo k podstatné změně obsahu lustračních zákonů tím, že byla odstraněna omezená časová platnost. Dle poslanců již proběhla obměna lidí ve vedoucích funkcích ve státních i jiných veřejných orgánech a riziko subverze nebo možný návrat k totalitě již nehrozí, a tak lustrační zákony pozbývají svého opodstatnění.

Dále v návrhu uvedli, že jsou lustrační zákony podrobeny kritice ze strany Mezinárodní organizace práce (dále jen „MOP“), která je označuje za diskriminační, Rady Evropy a Evropského parlamentu a dalších nevládních organizací.

4.2.2 Odůvodnění

ÚS si před vydáním nálezu vyžádal stanovisko Parlamentu České republiky, jakožto i Ministerstva vnitra České republiky. V nálezu potom rozhodl o zrušení ustanovení § 3 odst. 1 písm. d), § 3 odst. 3, § 3 odst. 4 a § 5 odst. 2 zákona ČNR č. 279/1992 Sb., malého lustračního zákona. Tato ustanovení korespondovala se zrušenými ustanoveními velkého lustračního zákona ÚS ČSFR v roce 1992. Ve zbývajících částech návrh zamítl. Ústavní soudce Antonín Procházka zaujal odlišné stanovisko, ve kterém nesouhlasil se zrušením částí paragrafů zák. ČNR č. 279/1992 Sb., malý lustrační zákon.

Tento náleží ÚS také vyslovuje důležité stanovisko v V. části odůvodnění, ve které se zabýval překážkou věci rozsouzené na základě § 35 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, resp. tím, zdali fakt, že ÚS ČSFR již rozhodl o návrhu na zrušení zák. č. 451/1991 Sb., nezakládá překážku rei iudicatae. ÚS dospěl k závěru, že tomu tak není, protože ani Ústava, ani jiný ústavní zákon

nestanovil, že by působnost ÚS ČSFR přešla na ÚS ČR. Není tedy mezi nimi formální ústavně právní kontinuita¹².

ÚS dal poslancům za pravdu, že došlo k podstatné změně obsahu lustračních zákonů tím, že byla vypuštěna ustanovení o časové platnosti, což představuje výraznou změnu okolností při posuzování jejich ústavnosti, a nelze bez dalšího převzít všechny závěry v odůvodnění v nálezu ÚS ČSFR, zejména z toho důvodu, že se musí posoudit, zdali omezení časové platnosti velkého lustračního zákona do konce roku 1996 bylo natolik významným faktorem, na základě kterého ÚS neshledal většinu ustanovení velkého lustračního zákona v rozporu s Ústavou, Listinou ani mezinárodními smlouvami.

K tomuto ÚS uvedl, že návrh poslanců ne docela přesně pracuje se závěry ÚS ČSFR, které jsou neskonale bohatší, diverzifikovanější, a některé argumenty úplně opomíjí, např. že ve „stabilizovaných demokraciích je součástí požadavků vyžadovaných u osob, ucházejících se o zaměstnání ve službách státu, ve veřejných službách a na pracovištích, které jsou z hlediska bezpečnosti a stability státu považována za riziková, i splnění určitých občanských předpokladů, signalizujících názorový konsensus a lojalitu se zájmy státu a demokratickými principy, na nichž je stát budován“, což hraje ve prospěch zákonodárce i „práva státu“ na to, aby stanovil pro výkon řídicích funkcí podmínky či předpoklady. Idea demokracie, která je schopná se bránit, plyne i z judikátů Evropského soudu a opravňuje státy v přiměřených mezích omezit práva zaručená v Evropské úmluvě. Navíc časově omezenou platnost zákona pouze konstatuje, rok je pouze orientační, a dokládá to příklady jiných států, jako je Maďarsko, Německo nebo Polsko, kde jsou dosud lustrační zákony platné a účinné.

ÚS se v závěru odůvodnění zabýval posouzením ústavnosti lustračních zákonů v souvislosti s novelami, které jim odňaly dočasnou časovou platnost. Argument, že veřejný zájem, pro který byly zákony schváleny, již pominul, a taktéž pominuly důvody pro omezení základních práv a svobod, ÚS vyvrátil s tím, že oba zákony sledují legitimní cíl a stále existující veřejný zájem,

---

¹² Nicméně, jak jsem již uvedla v kapitole výše, jedná se o jeho pokračovatele materiálního pojetí ústavnosti.

navíc těsná sounáležitost osob s totalitním režimem a jeho represivními složkami je stále relevantní okolnost, ÚS také potvrdil, že lustrační zákonodárství je dočasné, jako je tomu například ve Spolkové republice Německo. Fakt, že určité osoby označené v §§ 1 až 3 zákona č. 451/1991 Sb., a v §§ 2 až 5 zákona č. 279/1992 Sb., mají některá práva v demokratické společnosti omezena, je přiměřený sledovanému cíli, zejména pokud se toto omezení vztahuje na určitý okruh zásadně významných funkcí, a naopak neomezuje přístup jednotlivců k většině funkcí ve státní správě a veřejných službách. Nicméně ÚS vyslovuje doporučení zákonodárci, aby urychleně upravil předpoklady přístupu k veřejným funkcím v celém rozsahu a stanovil osobní předpoklady přímo ve vztahu k demokratické společnosti, ne pouze zprostředkovaně a negativně s odkazem na dobu minulou¹³.

4.2.3 Lustrace dnes?

Má lustrační zákonodárství po takové době ještě nějaký význam? Diskutabilní je i fakt, že v momentě, kdy byly určité osoby registrovány jako spolupracovníci StB a následně podaly žalobu na ochranu osobnosti proti neoprávněnému vedení ve svazcích, byť se v nich jejich jméno objevovalo ve velkém, soud jejich nárokům nakonec vyhověl a vyřadil je ze seznamů pro neoprávněnost. Tvrzení, že nikdy nespolupracovali, k prokázání víceméně stačilo i u takový jmen jako je Vojtěch Filip, Josef Bartončík nebo Vladimír Stehlík (Svazky.cz). Co tedy s takovým zákonem, když realita funguje jinak?

Zákon o státní službě měl nahradit lustrační zákonodárství. Jak jsem ale uvedla, v dnešní době již zákon o státní službě existuje a myšlenka, že by měl nahradit lustrační zákony, nebyla realizována, byť je jeho obsah daleko flexibilnější než obsah lustračních zákonů. Zákon totiž zakotvuje jakousi povinnost loajality ke státu (§ 30), pod kterou lze podřadit i to, že by ve vedoucích pozicích ve státní službě neměl být někdo, kdo má velké „škraloupy“ z minulosti. Jak uvádí Šimíček, zákon o státní službě obsahuje širší materiální pojetí loajality vůči

---

¹³ V nálezu ÚS odkazuje na absenci zákona o státní službě v souvislosti s vyřešením tohoto problému, nicméně dnes již zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, existuje, ale lustrační zákony nadále platí bez časového omezení.

ústavnímu systému České republiky, která by se vyžadovala i u funkcí, na které se lustrační zákon nevztahuje, neboť dokáže podchytit i extremisticky orientované jedince dnes (Šimíček 2004: 186).

4.3 Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů

V roce 2005 vstoupil v účinnost zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů (dále jen „archivnický zákon“), který upravuje nakládání s archiváliemi, jejich ukládání, nakládání s nimi a jejich zpřístupňování. Zákon obecně říká, že do archiválií obsahujících citlivé údaje o osobách lze nahlížet pouze s jejich předchozím souhlasem. Ve znění zákona do 30. června 2009 odst. 6 § 37 upravoval, že tato podmínka neplatí pro „archiválie vzniklé před 1. lednem 1990 z činnosti bezpečnostních složek podle zákona o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek“. Tento dovětek zapříčinil, že ÚS projednával, dle slov bývalé ústavní soudkyně Elišky Wagnerové, dosud „nejpolitictější případ“ posledních let (Pergler 2016).

Vše začalo již v roce 2011, kdy Vladimír Hartman žaloval Archiv bezpečnostních složek o zaplacení odškodného z titulu zásahu do osobnostních práv tím, že zpřístupnil citlivé informace o jeho osobě třetí straně (České televizi). Příklad se od Městského soudu v Praze dostal až k Nejvyššímu soudu ČR, který podal návrh k ÚS.

4.3.1 Pl. ÚS 3/14

ÚS v tomto nálezu zamítl návrh nejvyššího soudu na vyslovení protiústavnosti § 37 odst. 6 zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví, ve znění účinném do dne 30. 6. 2009, ve slovech „archiválie vzniklé před 1. lednem 1990 z činnosti bezpečnostních složek podle zákona o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek“. V odůvodnění mj. uvedl, že napadené ustanovení sleduje legitimní cíl přípustný v demokratické společnosti, uzavření archivů by vedlo k deformovanému a neplnohodnotnému poznání totalitní minulosti. „Ústavní soud považuje zachování dosavadního otevřeného režimu nahlížení do archiválií a dalších svědectví o činnosti tehdejších represivních složek za nezbytné nejen pro objektivní historické poznání praktik minulého režimu a pojmenování jejich organizátorů a

vykonavatelů, ale i pro vzdělávání občanů vedoucí je k samostatnému úsudku o potřebě včas rozpoznat náznaky autoritářských tendencí ve společnosti, k upevňování základů demokratického právního státu, rozvoji občanské společnosti a naplňování ideálu spravedlnosti“ (Pl. ÚS 3/14). Stejný názor na věc zaujala i Vláda ČR ve svém stanovisku.

Tato kauza vyvolala v plénu ÚS velké emoce, o čemž svědčí i to, že byl nález přijat velmi těsně poměrem 8:7. Sedm soudců vydalo disentující stanovisko, resp. se přidalo k disentu soudce Pavla Rychetského. V disentu se soudci kloní k tomu, že byl špatně proveden test proporcionality (právo na informace vs. právo na ochranu osobních údajů) a tvrdí, že „zájem na ‚poznání minulosti‘ nemůže převážet, jestliže by následkem zákonem stanoveného režimu nahlížení měl být zásah do důstojnosti dotčených osob“ (Pl. ÚS 3/14). Dále vidí rozpor zákona o archivnictví se zákonem o zpřístupnění svazků vzniklých činností bývalé StB, který je v režimu nahlížení do archiválií přísnější, a připouští jej pouze za předpokladu znečitelnění citlivých osobních údajů podle § 10a odst. 1. V disentu uvádí, že by měl být v takovém případě zákon o zpřístupnění svazků vzniklých činností bývalé StB použit jako speciální úprava.

4.3.2 Uzavřít archivy?

ÚS archivy nechal otevřené. Pokud by ale vyhrál menšinový názor, jaké by to mělo důsledky?

Z logiky věci plyne, že by jakékoliv zveřejnění všech informací v budoucnu bylo protiústavní. Velmi reálně by tak mohli bývalí příslušníci StB, jejichž údaje byly zveřejněny, zpětně žalovat stát o náhradu škody za neoprávněné zveřejnění osobních údajů. Dále se dá očekávat, že pokud by ÚS zákon „zavřel“ z časového hlediska po 12 letech otevření archivů, vedlo by to pouze k tomu, že by už zveřejněné informace stouply na ceně, příp. by se mohly stát předmětem zneužívání, vydírání apod.

Na druhou stranu takové paušální otevření neudělal žádný postkomunistický stát právě proto, že v archivech jsou nejenom informace o pachatelích, ale i o obětech. Jak uvádí i Pavel Rychetský ve svém disentu, získávání informací, které jsou obsahem svazků bývalé StB a dnes přístupné veřejnosti, bylo součástí politické represivní praxe tehdejších státních orgánů.

Informace, které byly získány výslechy či odposlechy, nelze zpětně ověřit a není dána garance jejich pravdivosti vzhledem k tehdejším podmínkám (Pl. ÚS 3/14). StB tlačila na všechny aspekty života občanů a v archivech se setkáme s velmi citlivými informacemi o nevěrách, sexuálních orientacích nebo s případy typu: „Vaše dítě potřebuje lék, který je dostupný pouze ve Švýcarsku, my vám ho dáme, ale něco od vás budeme chtít“. Navíc existují i případy, kdy současné bulvární deníky čerpaly informace o intimních stycích veřejně známých osobností právě z archivů StB (Skoupá 2017).

4.4 Restituční zákony

V prvních letech se mnoho rozhodnutí ÚS týkalo náprav křivd až do té míry, že byl v té době nazván ÚS „nejvyšším restitučním soudem“ (Dostál 2004: 114). Dnes velmi používaný pojem „restituční zákony“ zahrnuje soubor několika zákonů, z nichž nejvýznamnější jsou: zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (dále jen „zákon o půdě“) a "nově" třeba i velmi propíraný a diskutovaný zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů.

Už z názvů uvedených zákonů je patrné, že význam pojmu restituce je daleko širší, než jak je vžit u většiny společnosti, totiž pouze jako náprava majetkových křivd způsobených znárodněním majetku jednotlivých osob¹⁴. Restituční zákony obsahují i normy, které se snaží vypořádat s újmou neprávem odsouzených jedinců tzv. rehabilitací nebo i poskytnutím adekvátní finanční kompenzace.

Následující kapitola rozebírá dva nálezy ÚS týkající se restitučního procesu. První nález byl vydán ve věci ústavní stížnosti fyzické osoby požadující navrácení majetku na základě zákona o mimosoudních rehabilitacích. Jedná se o typický příklad restitučního procesu. Druhý nález byl vydán ve věci návrhu na zrušení zákona pro rozpor s ústavním pořádkem, konkrétně se jedná o případ církevních restitucí. Případ církevních restitucí byl vybrán jednak kvůli tomu,

---

¹⁴ V tomto smyslu bude pojem „restituce“ v této práci nadále používá, tzn. jako majetkové vyrovnání.

že jsou církvě právnické osoby, dále kvůli aktuálnosti (ÚS rozhodoval poměrně nedávno), a protože se jedná o dosti kontroverzní téma ve společnosti, které není uzavřené ani po přijetí zákona a vydání nálezu ÚS.

4.4.1 Kauza Opočno¹⁵

V případě kauzy opočenského zámku požadovala dědička rodu Colloredo-Mansfeld Kristina Colloredo-Mansfeld navrácení zámku jakožto rodového majetku, jenž byl její rodině, resp. jejímu otci Josefu Colloredo-Mansfeldovi, zabaven na základě zákona o mimosoudních rehabilitacích. Restituční spor trvá už více než dvacet let, prošel všemi instancemi obecných soudů, restituentka využila veškeré mimořádné opravné prostředky a na základě ústavní stížnosti skončil i u ÚS a nakonec i u Evropského soudu pro lidská práva. Nic ovšem nenasvědčuje tomu, že by měl spor v brzké době skončit¹⁶.

Úplně poprvé v kauze Opočno rozhodoval ÚS v roce 2000 usnesením sp. zn. I. ÚS 180/99, ve kterém odmítl ústavní stížnost dědičky, která se nejprve pokusila získat majetek zpět na základě zákona o půdě, kdy ho podřadila pod zemědělskou půdu tak, aby vyhovoval podmínkám tohoto zákona. Zámek tak zůstal ve vlastnictví státu a Kristina Colloredo-Mansfeld se rozhodla žalovat stát na základě zákona o mimosoudních rehabilitacích.

Všechna řízení a následně i nálezy ÚS ohledně restituce opočenského zámku se točila okolo splnění, resp. nesplnění podmínek nabývání majetku v restituci podle zákona o mimosoudních rehabilitacích. V tomto případě se jednalo o tři podmínky:

1. podmínka stanovená v § 1 odst. 1 ohledně vymezení rozhodného období, kdy měl být majetek zkonfiskován, jako období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990
2. podmínka státního občanství České a Slovenské Federativní Republiky v § 3 odst. 1 tohoto zákona

---

¹⁵ Tato podkapitola vychází z nálezu ÚS sp. zn. III. ÚS 107/04.

¹⁶ Tento případ jsem zvolila především kvůli závěrům ÚS v odůvodnění v nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04, ve kterých mění dosavadní postoj k restitučním procesům ohledně pojmu rasová perzekuce a vykládá postoj zákonodárce k nápravě křivd.

3. a o odst. 2, kdy mohl o restituci požádat občan ČSFR, jehož majetek byl konfiskován ještě před rozhodným obdobím (v době nesvobody od 30. 9. 1938 do 4. 5. 1945¹⁷) na základě rasové perzekuce¹⁸, a který měl v čase přechodu takového majetku na stát (některým ze způsobů uvedených v § 6) nárok na restituci dle dekretu presidenta republiky č. č. 5/1945 Sb. nebo podle zákona č. 128/1946 Sb., nicméně tento nárok, byť byl vznesen, nebyl po 25. únoru 1948 uspokojen v důsledku politické perzekuce nebo postupu porušujícího obecně uznávaná lidská práva a svobody¹⁹.

4.4.1.1 Nález III. ÚS 107/04

Poprvé se ÚS vyjadřoval k případu Opočno v roce 2004 na základě ústavní stížnosti Památkového ústavu Pardubice (dále jen „NPÚ“), který napadl dosavadní soudní rozhodnutí, která byla ve prospěch dědičky. ÚS ve výroku ústavní stížnosti vyhověl a zrušil všechna rozhodnutí a tím vrátil spor zpět k Okresnímu soudu v Rychnově nad Kněžnou.

NPÚ ve stížnosti poukazoval na to²⁰, že k převodu opočenského zámku na stát nedošlo v rozhodném období, protože majetek byl konfiskován na základě Dekretu presidenta republiky, dále že hodnocení důkazů ohledně občanství Colloredo-Mansfelda, jež vedlo soudy k závěru, že neměly za prokázané, že se přihlásil k německému občanství, je mylné a že není pravda, že by majetek Colloredo-Mansfelda byl zabaven na základě rasové perzekuce. Ke všem těmto bodům stížnosti se Kristina Colloredo-Mansfeld vyjádřila, vyvrátila je a navrhla, aby byla ústavní stížnost zamítnuta pro nedůvodnost. Tvrdila, že byl zámek otci zkonfiskován v roce 1942 nacisty z důvodu nepřátelských postojů k Říši a na základě jeho československého původu, čímž došlo k rasové perzekuci. Po válce měl podle ní nárok na vrácení majetku, k tomu ale nemohlo dojít, protože byl majetek konfiskačním výměrem

---

¹⁷ Dovozeno z nálezu ÚS sp. zn. I. ÚS 254/2000.

¹⁸ Jak se později ukázalo, užití pojmu rasová perzekuce způsobilo značné komplikace při výkladu tohoto ustanovení.

¹⁹ Tento odstavec § 3, který rozšiřuje ono rozhodné období, byl zákonodárcem vložen až novelizací zákonem č. 116/1994 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ Vzhledem k rozsahu nálezu, práce a jejímu zaměření budou z ústavní stížnosti a odůvodnění ÚS vybrána pouze relevantní stanoviska vztahující se k výše uvedeným podmínkám restitučního nároku.

zemského národního výboru znovu neoprávněně zkonfiskován na základě dekretu č. 12/1945 Sb. V momentě, kdy byl tento konfiskační výměr zrušen dne 16. prosince 1948, již její otec nemohl z politických důvodů žádat o navrácení vzhledem ke změně politických poměrů²¹.

Klíčovým bodem nálezu bylo vyjádření ÚS k přechodu zámku na stát v rozhodném období a jeho konfiskaci na základě údajné rasové perzekuce. ÚS připomněl, že zákonodárce projevil vůli napravit křivdy, ke kterým došlo mezi lety 1948 a 1989 v době nesvobody, nikoliv jiných křivd. Tato vůle je vyjádřena právě restitučními zákony a přípustná je jenom taková náprava křivd, které odpovídají věcně i časově obsahu zákona. Proto správné posouzení, zda k újmě došlo v rozhodném období, je zásadní pro všechny restituční procesy a je třeba mu věnovat mimořádnou pozornost. V tomto případě ÚS dospěl k názoru, že došlo k převzetí zámku československým státem již v roce 1945, tedy před rozhodným obdobím, a to konfiskací podle Dekretů presidenta republiky č. 12/1945 Sb. nebo č. 108/1945 Sb. Zámek mohl být v té době konfiskován na základě několika důvodů, resp. důvodů uvedených v dekretech, ať už jako občanu Německa, zrádci a nepříteli republiky jakékoliv národnosti, jako majetek Německé říše nebo jako majetek zkonfiskovaný v době nesvobody Německou říší, na který by měly nárok nespolehlivé osoby. Na závěr ÚS podotkl, že dnes už můžeme jen těžko posoudit, z jakého právního důvodu byl opočenský zámek konfiskován, nicméně pokud tehdejší orgány dospěly závěru, že existuje pádný důvod, proč ho převést do majetku státu na základě dekretu presidenta republiky, je třeba to respektovat.

Jak bylo uvedeno výše, tento nález je důležitý hlavně kvůli výkladu pojmu rasová perzekuce. V minulosti se ÚS už jednou vyjadřoval k jeho výkladu hned po novelizaci zákona o mimosoudních rehabilitacích, který tento pojem zavedl, a to v usnesení Pl. ÚS 16/94, kde se přiklonil k jeho širokému výkladu: „jde totiž o pojem, který nelze (též pro účely aplikace zák. č. 87/91 Sb., v současném znění) vyložit jinak než na základě odsouzeníhodných doktrín nacistického státu, jimiž "právní život", po dobu okupace čsl. státu (a vůbec celé okupované Evropy), byl ovládán“ a že rasová perzekuce „postihovala mnohem větší skupinu lidí, než jen

---

²¹ Takto si žalobkyně odůvodnila, že byl majetek zabaven v rozhodném období, a tudíž může žádat o jeho restituci na základě zákona o mimosoudních rehabilitacích.

těch, kteří byli perzekuováni rasovými norimberskými zákony“ (Pl. ÚS 16/94). Tento extenzivní výklad použil i Nejvyšší soud ČR, když rozhodoval o dovolání v této kauze a na jejím základě označil Josefa Colloredo-Mansfelda jako rasově perzekuovaného. Nicméně v nálezu z roku 2004 se ÚS soud od tohoto výkladu odklonil a zvolil jeho restriktivní podobu. Uvedl, že extenzivní výklad „není v souladu se smyslem restitučního zákonodárství a nemůže obstat“, „pojem rasová perzekuce (obsažený v § 3 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb.) je třeba pro účely restituční interpretovat tak, že zahrnuje pouze nejkřiklavější formy rasismu, páchané zejména formou holocaustu, nikoliv však jiné formy perzekuce z důvodů národnostních“ (III. ÚS 107/04). Stejný úmysl zákonodárce dokládá odkazem na stenografický zápis průběhu diskuse vedené na 18. schůzi Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR při projednávání novely zákona o mimosoudních rehabilitacích.

Konečně se ÚS zabýval i námitkou NPÚ ohledně československého občanství otce žalobkyně. Konstatoval, že obecné soudy pochybily v dokazování tím, že nesprávně vyhodnotily důkazy a opomenuly existenci důkazních materiálů, jako je vlastnoručně podepsaný životopis Josefa Colloredo-Mansfelda, ve kterém se doznává, že podepsal tzv. Fragebogen²², nebo dopis jeho švagra SS-Hauptscharführera ze dne 15. 4. 1942, ve kterém je uvedeno, že Colloredo-Mansfeld skutečně podal žádost o německé občanství na podzim 1940.

4.4.2 Církevní restituce

Historie problematiky církevních restitucí sahá už do porevolučního období, kdy byl přijat zákon č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, následně rozšířeného novelou. Jednalo se o tzv. výčtový zákon, který v přílohách uvedl, které nemovitosti se navracejí a komu. Na základě tohoto zákona bylo navraceno cca 170 nemovitostí jak v České republice, tak i na Slovensku (Ministerstvo kultury ČR 2011). Ještě před rozpadem federace se poslanci Federálního shromáždění v roce

---

²² Fragebogen byl dotazník ke stanovení německé národní příslušnosti obsahující mj. i větu: „Ujišťuji, že se znám k německému lidu“, který měl dotyčný podepsat v roce 1940. Originální dotazník se však nenašel, pravděpodobně v důsledku machinací se spisy v roce 1945.

1992 pokusili prosadit návrh zákona o majetkové restituci a rehabilitaci církví a náboženských společností. Jednalo se o komplexní řešení navržené 62 poslanci. Návrh zákona získal ve Sněmovně lidu i Sněmovně národů Federálního shromáždění nadpoloviční většinu, ale vzhledem k tzv. zákazu majorizace nebyl o šest hlasů poslanců schválen ve slovenské části Sněmovny národů (Kříž, Valeš 2013: 48). Další snahou bylo přijetí usnesení vlády č. 498/1996, o bezúplatném převodu vymezeného nemovitého majetku církevními právními osobám ke zmírnění některých majetkových křivd způsobených těmito subjekty. Církev potom mohla podle čl. 1 odst. 3 požádat u ministerstva kultury o převod nemovitého majetku za předpokladu, že se jednalo o majetek původně sloužící k duchovním, pastoračním a správním účelům církví nebo jako obydlí duchovních (čl. 1 odst. 2) a prokázaly vlastnictví k němu k 25. únoru 1948, nebo nabytí vlastnictví po tomto datu (čl. 2 odst. 1 písm. b). V následujících letech se hovořilo o dvou způsobech, jak s majetkem církví naložit, a to buďto opět výčtovým zákonem nebo „nepřímou“ vytvořením fondu církevního majetku, ze kterého by byly církve financovány (Ministerstvo kultury ČR 2011).

Ani jedna varianta se nesešla s úspěchem, ať už u církví nebo i u správních orgánů, a stejný výsledek mělo i další vyjednávání v průběhu následujících deseti let, byť i k tomuto účelu byla v roce 2007 zřízena vládní Komise pro narovnání vztahu mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi. Zlom de facto nastal až v roce 2010, kdy se do problému vložil ÚS, který se v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/07 vyslovil na návrh skupiny senátorů, že je dlouhodobá nečinnost Parlamentu České republiky v otázce přijetí zvláštního právního předpisu, který by vypořádal historický majetek církví a náboženských společností, protiústavní.

Finální řešení měl přinést zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi po více jak 20 letech od pádu režimu (Ministerstvo kultury ČR).

4.4.2.1 Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů

Zákon nabyl účinnosti 1. ledna 2013 a již 5. února 18 senátorů podalo návrh (Návrh I) dle § 64 odst. 1 písm. b) zákona č. 182/1993Sb., o Ústavním soudu, na zrušení zákona o církevních

restitucích pro rozpor s ústavním pořádkem. O jak „kontroverzní a složitý“ zákon se jedná, dokazuje i to, že stejný návrh podala 18. a 21. února skupina 47 poslanců (Návrh II.) a 45 poslanců (Návrh III.), které byly odmítnuty pro překážku litispendence a do řízení vstoupili jako vedlejší účastníci. Do řízení následně vstoupil i Veřejný ochránce práv a Vláda ČR.

Následující podkapitoly vystihují pouze jádro návrhů a odůvodnění ÚS vzhledem k obsáhlosti nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13. Jednotlivé návrhy obsahovaly jak námitky proti obsahu zákona, tak i proti legislativnímu procesu přijímání zákona, který byl údajně neústavní. Pro účely práce budou zmíněny pouze argumenty proti obsahu.

4.4.2.2 Návrh I.

Hlavní problém viděli navrhovatelé v diskriminačním charakteru zákona, protože zaručuje církvím a náboženským společnostem zvýhodněné postavení v uplatňování restitučních nároků²³ oproti ostatním ateistům a ateistickým právnickým osobám²⁴ a tím porušuje zásadu zákazu diskriminace v Listině základních práv a svobod. Navíc ze zákona vyplývá i porušení čl. 2 odst. 1 Listiny, protože popírá světský charakter státu tím, že svěřuje majetek obrovské hodnoty do vlastnictví organizací, které slouží proti zájmům a přesvědčení velké části společnosti i politického spektra a vytváří tak ekonomickou základnu určitých politických a názorových sil ve společnosti pod jakýmsi „pláštíkem morality“. „Napadený zákon tak představuje postup státní moci, který nejen neslouží všem občanům ve smyslu čl. 2 odst. 3 Ústavy, ale jde proti zájmům a názorům většiny společnosti“ (Pl. ÚS 10/13 Sb.).

Poslanci též uvedli, že § 2 zákona o církevních restitucích umožňuje církvím požadovat majetek, který byl ve vlastnictví třetích osob (kupř. kolaborantů nebo zrádců), ze kterých poté přešlo vlastnické právo na stát, tudíž jim pouze „příslušel“. Též vyjádřili obavu z toho, že zákon nepřikazuje církvím a náboženským společnostem prokazovat původní vlastnické

---

²³ Jako je vydávání nezastavěné půdy, které ostatním restituentům nebylo umožněno.

²⁴ Tím jsou myšleny právnické osoby, které byly zřízeny např. ke zdravotnickým nebo vzdělávacím účelům.

právo, ale bude jim vydán veškerý majetek související s činností církví ve vlastnictví povinných osob i s plnými dispozičními právy, které ovšem církev od středověku nikdy neměla. Další námitku pro neústavnost tohoto zákona navrhovatelé viděli i v tom, že zákon nezohledňuje historické okolnosti, za kterých církev majetek nabývaly.

Diskriminační shledali rovněž i uvedenou finanční náhradu v § 15 zákona o církevních restitucích za nevydaný majetek, která je výrazně vyšší než náhrada vyplácená již od roku 1919 za konfiskovaný majetek, přičemž tuto argumentaci opřeli o rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, který judikoval, že je dostatečná i výrazně snížená náhrada. Evropský soud též konstatoval, že Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod nezakládá právo na restituce majetku konfiskovaného před přistoupením státu k Úmluvě. Konečně jako diskriminační návrh shledal i výši náhrad u jednotlivých církví.

Dle navrhovatelů neexistuje žádná ústavní povinnost, která by ukládala jakékoliv vyrovnání s církvemi, naopak je tato povinnost porušena, když zákon nereflektuje prostředky, které stát vynakládá na činnost církví.

Na závěr uvedli, že je zákon nepředvídatelný, protože jeho obsah neodpovídá tomu, co mohli voliči očekávat z programů jednotlivých stran, a nenaplnuje znaky konzistentního pramene dle nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 77/06.

4.4.2.3 Návrhy II a III

Navrhovatelé „II“ jako hlavní argument rozporu zákona s ústavním pořádkem uvedli to, že do roku 1949 byly církev subjekty veřejného práva a při nakládání s jejich majetkem měl poslední slovo stát, tzn., že pojem „majetkové křivdy“ a potřeby ji odčinit, je vykonstruovaný, protože církev nikdy neměly privátní autonomii v nakládání s majetkem. Dále že není možné se domoci určení, jestli tentýž majetek nebude restituován dvakrát – naturálně a finanční náhradou. Problém viděli i v procesu vypořádání, resp. ve smlouvách, které mají uzavřít církev s vládou, která ovšem dle nich nemá žádné zmocnění a tím se zákon dostává do rozporu s čl. 78 Ústavy. S návrhem I. se ztotožnili ohledně rozporu zákona s čl. 2 odst. 1

Listiny, a to v názoru na diskriminaci výše finančních náhrad i v názoru na příspěvek církvím na jejich podporu.

Navrhovatelé „III“ nad všechny uvedené námitky poukázali na to, že zákon poskytuje církvím ochranu proti převodu majetku provedenému počátkem 90. let, což je v rozporu s právními předpisy.

4.4.2.4 Odůvodnění

ÚS v nálezu shledal protiústavní pouze ustanovení § 5 písm. i)²⁵ zákona o církevních restitucích, a to ve slově *spravedlivé*, protože lze těžko posoudit, jaká výše by byla *spravedlivá*. V ostatních bodech byl návrh odmítnut jako neopodstatněný či zamítnut jako nedůvodný. Disentující stanoviska vydali 4 soudci: Güttler, Musil, Rychetský a Fenyk. ÚS ve svém odůvodnění hodně vycházel ze své dosavadní judikatury.

Co se týče námitky diskriminačního charakteru zákona, ÚS potvrdil svoje stanovisko ohledně chápání principu rovnosti uvedené v nálezu na zrušení zákona o mimosoudních rehabilitacích sp. zn. Pl. ÚS 36/93 s tím, že: „rovnost občanů nelze chápat jako kategorii abstraktní, nýbrž jako rovnost relativní, jak ji mají na mysli všechny moderní ústavy“. ÚS odmítl, že by zákon představoval nerovné a diskriminační zacházení státu s určitými náboženskými a světonázorovými směry, a konstatoval, že navrhovatelé ani vedlejší účastníci neprokázali tvrzení, že by zákonodárce zvýhodnil určité právnické osoby v restitučním procesu na úkor jiných.

Stejně tak navrhovatelé interpretují špatně výraz *sekulární*. Ten neznamená ztotožnění se s ideologií sekularismu, jakožto aktivního zaměření na vytěsnění církve ze státu a veřejného života, ale jde o "neztotožnění" se státu s vybranou náboženskou doktrínou po stránce obsahové, a po institucionální stránce pak o "nemožnost" splynutí státu a náboženské

---

²⁵ § 5 zák. č. 428/2012 Sb.: „Skutečnostmi, v jejichž důsledku došlo v rozhodném období k majetkovým křivdám, jsou

...

i) znárodnění nebo vyvlastnění majetku bez vyplacení *spravedlivé náhrady*“

organizace.

Z nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/02 dále ani neplyne, že by koncept tzv. zvláštních práv podle zákona č. 3/2002 Sb., z nichž jedno zaručovalo právo církve „být financována podle zvláštního právního předpisu o finančním zabezpečení církví a náboženských společností“ [§ 7 odst. 1 písm. c) ve znění účinném do 31. 12. 2012], byl protiústavním, zejm. ne rozporným s čl. 2 odst. 1 Listiny“ (Pl. ÚS 10/13).

Na základě právněhistorické analýzy ÚS vyvrátil argumentaci ohledně církví jakožto „neúplných vlastníků“ a jejich majetku jako majetku státu. K tomu uvedl, že ani po roce 1948 nebyl považován církevní majetek za veřejný, ale za soukromý, což lze dokázat dobovou judikaturou. Církev, jakožto právnické osoby, měly vždy zásadně plnou majetkovou způsobilost, tudíž byly subjektem vlastnického práva k jednotlivým věcem spadajícím do církevního majetku (kromě věcí, ke kterým mají vlastnická práva třetí osoby, a kromě konkrétních řeholních řádů).

K argumentu nepřiměřených finančních náhrad se ÚS vyjádřil v tom smyslu, že náhrady nestojí a ani nemusí stát na ryze ekonomickém a matematickém základě. Fakt, že zákonodárce stanovil výpočet výše finanční náhrady kombinovaným způsobem vycházejícím z více faktorů, nezakládá protiústavnost a ani to, že mají náhrady ve vztahu k jednotlivým církvím proměnlivý charakter, jako např. výrazně odlišné postavení katolické církve má své zakotvení v reflexi jejího historického i současného postavení ve společnosti, nejedná se o nerovné postavení v ústavním smyslu.

K námitce navrhovatele II, že vláda nemá zmocnění k uzavírání soukromoprávních smluv s normativním účinkem, ÚS uvedl, že není zřejmé, v čem má být spatřována normativnost smlouvy uvedené v § 16 odst. 1 zákona o církevních restitucích. ÚS se tak ztotožnil s vyjádřením vlády, dle kterého vláda činí řadu úkonů, k nimž nemá výslovné ústavní zmocnění, aniž by takové akty byly zpochybňovány. K námitce vykonstruovaného pojmu „majetkové křivdy“ ÚS uvedl, že se tento pojem běžně užívá pro účely restitučního zákonodárství.

4.4.3 Rehabilitace

Během komunistického režimu bylo podle odhadů vězněno z politických důvodů na čtvrt milionu lidí (Rupnik 2001). K perzekucím občanů přitom docházelo z dnes naprosto nemyslitelných důvodů. V roce 1990 se započalo s rehabilitacemi, tzn. navrácení občanské cti na základě zákona č. 119/1990 Sb., o soudních rehabilitacích. Tento zákon se týkal těch, kteří byli na základě justiční zvládnutí odsouzeni v období mezi únorem 1948 a prosincem 1989, a jeho smysl tkví v rehabilitaci činů, které by v demokratickém právním státě nemohly být považovány za trestné (§ 1). Zákon v § 2 odst. 1 zrušil veškerá soudní rozhodnutí týkající se v něm vymezených trestných činů, tzn. že k rehabilitaci došlo ex officio. Zajímavý je institut tzv. zbytkových trestů, které byly vyměřovány na základě rozsudků, jež se týkaly více trestných činů. Za trestné činy, na které se rehabilitace nevztahovala, pak byl vyměřen zbytkový trest.

Do konce roku 1993 bylo rehabilitováno 96 % obětí, kterým bylo vyplaceno odškodné ve výši tří miliard Kč (Rupnik 2001). Na základě zákona o soudních rehabilitacích bylo rehabilitováno 230 tis. osob (Klokočka 2003: 12). ÚS vydal od roku 1993 do současnosti 28 nálezů týkajících se zákona o soudních rehabilitacích, ve kterých vyhověl stěžovatelům. Zbýlých 63 ústavních stížností odmítl pro zjevnou neopodstatněnost (NALUS: vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky). V roce 2005 dosáhly oběti režimu nebo jejich pozůstalí na základě nařízení vlády č. 622/2004 Sb., kompenzace ve formě příplatku k důchodu odvíjející od délky věznění. Za prvních deset let bylo vyplaceno politickým vězňům a odbojářům celkově 7,96 mld. Kč (Česká televize 2015). Do dnešní doby se však nepodařilo všechny oběti rehabilitovat. Některé případy se dostaly i k ÚS.

4.4.3.1 I. ÚS 2056/12

V roce 2012 se Jaroslav Hutka domáhal ústavní stížností účastenství na soudní rehabilitaci z toho důvodu, že byl ve dnech 17. - 19. 10 1977 neoprávněně zbaven svobody Sborem národní bezpečnosti (dále jen „SNB“) v rámci honu na ty, kdo měli nebo mohli mít něco společného s Chartou 77.

Toho obecné soudy nejprve odmítaly rehabilitovat, protože se striktně držely formálního výkladu zákona o soudních rehabilitacích. Bylo to proto, že ve spise SNB byl jako důvod jeho zadržení uveden trestný čin výtržnictví dle § 202 odst.1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, který nespadá do výčtu v § 2 odst. 1 zákona o soudních rehabilitacích.

V roce 1977 byl Hutka zadržen a vyslýchán celkem dvakrát. Poprvé v květnu 1977 za složení a zpívání písně *Havle, Havličku*, jejíž text tehdejší státní orgány vnímaly jako dvojsmyslný k politice KSČ, což mělo mít negativní dopad na mladé posluchače, neboť takové jednání plodí výtržnosti. I když tu opět narážíme na trestný čin výtržnictví, mohlo se jednat i o naplnění skutkové podstaty trestných činů pobuřování dle § 100 odst. 1 trestního zákona, nebo hanobení republiky a socialistické soustavy dle §§ 102 a 103 trestního zákona. Z protokolů je patrné, že se orgány snažily právně kvalifikovat politické projevy „nepoliticky“, resp. skutkové stavy zařazovaly pod nepolitické trestné činy a z disidentů tak dělaly „obyčejné kriminálníky“.

Fakt, že byl Hutka obětí politické perzekuce, dokládá i to, že StB vedla na jeho osobu svazek s názvem „Zpěvák“, ve kterém je uvedeno, že Hutka naplnil skutkovou podstatu trestného činu hanobení republiky, že jeho písně obsahují dvojsmysly a při vystoupení se dopouští různých invektiv. Činnost StB nakonec donutila Hutku, aby opustil Československo v rámci Akce Asanace.

Na základě těchto důkazů a uvážení dospěl ÚS k závěru, že zde není žádná pochybnost o tom, že Hutka byl komunistickým režimem perzekuován z politických důvodů jako notoricky známý aktivní odpůrce režimu, a tudíž má právo na to, být rehabilitován v rozsahu zákona o soudních rehabilitacích. V odůvodnění ÚS mj. uvedl, že jeho zadržení mělo z logiky věci spojitost s Chartou 77 i kvůli tomu, že byl rok 1977 obdobím tuhé normalizace s řadou „preventivních“ opatření vůči odpůrcům režimu. Opačné rozhodnutí by mu odnímal faktické postavení osoby diskriminované a pronásledované totalitním režimem a bylo by v rozporu se smyslem zákona o soudních rehabilitacích. Finanční satisfakce se Hutka dočká až v tomto roce na základě rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 1.11.2017 č.j. 9 As 166/2016–

47, jímž soud věc vrátil Ministerstvu vnitra ČR, které má Hutkovi vyplatit 1800,- Kč (Osouch 2017).

4.4.4 Restituční procesy

Restituce a rehabilitace jsou dvě nejčastější formy, jakými se stát snaží odškodnit občany za křivdy a rány, které jim byly uštědřeny komunistickým režimem. Tyto procesy náprav se konají buď ex lege nebo z rozhodnutí orgánů. V případě, kdy se tak neděje, je tu přítomný ÚS. Do restitucí významně zasáhl hned několikrát, jak bylo uvedeno v kapitolách výše. Nicméně dosud nebyl zmíněn důležitý nález sp. zn. Pl. ÚS 3/94, jímž ÚS soud zrušil podmínku trvalého pobytu na území ČSFR dle § 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích a tím rozšířil okruh restituentů i na emigranty apod. Naproti tomu v roce 2004 změnil extenzivní výklad pojmu rasová perzekuce z roku 1994, kdy byli ve funkci ještě soudci „prvního ÚS“ (I. ÚS 1993-2003, II. ÚS 2003–2013). Na tomto příkladu lze pozorovat náklonnost jednotlivých ústavních soudů k restitucím.

Zákon o církevních restitucích je konečně po několika letech jednání účinný, a to přesto, že poslanci stihli několikrát napadnout jeho ústavnost. ÚS nicméně sdělil, že zákon není neústavní a platí tak, jak byl přijat. To by mělo znamenat, že církve dostanou dotčené nemovitosti a za nevydané nemovitosti finanční náhradu, za 30 let se bude jednat o 59 mld. Kč. Z posledních prohlášení členů budoucí vlády to však vypadá, že finanční kompenzace bude zdaněna, dle Andreje Babiše jako příjem, což hodlá prosadit spolu s Komunistickou stranou Čech a Moravy a Stranou přímé demokracie Tomio Okamura (Aktuálně.cz 2017).

V případě, že by budoucí vláda prosadila zdanění náhrad, jednalo by se o protiprávní postup, protože zdanění jednak brání smlouvy uzavřené mezi státem a církví, které lze změnit pouze dohodou, a jednak finanční náhrada není příjem, ale odškodné, které zdanit nelze. Takový scénář by nasvědčoval tomu, že se církve opět obrátí na ÚS.

Co se týče restitucí, do dnešní doby se ÚS zabýval 1315 ústavními stížnostmi podanými na základě zákona o mimosoudních rehabilitacích, z nichž 766 projednal v první dekádě. Na

základě zákona o půdě ÚS vydal rozhodnutí v 1822 ústavních stížnostech, z toho 1001 od roku 1993 do roku 2003. Což v poměru k počtu ústavních stížností (22398), které byly během první dekády k ÚS podány a v poměru počtu ústavních stížností, které byly podány od roku 2004 do dnešní doby (47854), opravdu svědčí o tom, že by „nový“ ÚS byl, jak ho označuje Dostál, „nejvyšším restitučním soudem“ (NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky).

V poměru k počtu nálezů týkajících se rehabilitací (93 ústavních stížností) to jsou opravdu vysoká čísla. Svědčí to o složitosti restitucí a o tom, že stát nebo i fyzické osoby přichází o majetek. To, že se poměrně málo případů rehabilitací dostalo k ÚS, také může naznačovat, že v naprosté většině byli lidé u obecných soudů očištěni na důkaz určité satisfakce a sounáležitosti možná v duchu myšlenky „nikomu tím neublížíme“, která tak lehce aplikovat na v případě restitucí nejde. Samozřejmě nesmíme pominout ani to, že zákon o soudních rehabilitacích předpokládá řízení ex offio, v němž nedocházelo tolik ke střetům. Poněkud nešťastný je podle mého názoru ovšem institut zbytkových trestů, protože z jedné vody rehabilitujeme politické vězně a současně uznáváme rozhodnutí komunistické justice.

Závěr

Od roku 1990 byly vydány zákony, jejichž účelem bylo napravit nebo alespoň zmírnit křivdy, které komunistický režim způsobil během posledních jednačtyřiceti let. Nikde není zakotveno, že by stát něco takového musel udělat, nicméně pokud existuje vůle začít nanovo, obnovit demokratickou společnost a vystavět právní stát, ve kterém bude vládnout právní jistota, je takový krok nezbytný. Obecně má tento postup dvě sféry – potrestání viníků a odškodnění obětí. V procesu vyrovnávání měl svou roli i ÚS jakožto součást politického systému, a to svými rozhodnutími, která mají na politický systém někdy zásadní dopad.

Již v úplně prvním nálezu ÚS byl tento orgán, co se týče postoje k minulosti, nekompromisní. Kdyby ÚS dal za pravdu poslancům a zákon o protiprávnosti komunistického režimu zrušil, zmařil by celou snahu o odpoutání se od bývalého režimu, čímž by dekomunizace, pokud by nějaká byla, měla úplně jiný průběh a efekt. ÚS ve svém nálezu potvrdil, že komunistický režim nebyl legitimní a určitá právní kontinuita rozhodně nezakládá kontinuitu hodnotovou, od které se stát a společnost distancuje. Současně zdůraznil, že během komunistické nadvlády neběžela promlčecí lhůta trestných činů, tudíž je možné stíhat komunistické zločince, což je dle mého názoru zásadní pro satisfakci obětí režimu. Bohužel praxe, jak bylo nastíněno, je jiná.

Další způsob jak potrestat viníky, je vyřadit je z vrcholných pozic státní správy tak, aby nemohli škodit státu a lidem, a to prostřednictvím lustračních zákonů, o kterých ÚS také rozhodoval. V nálezu potvrdil, že není důvod zákony rušit, protože sledují legitimní cíl a stále existující veřejný zájem. Navíc těsná sounáležitost osob s totalitním režimem a jeho represivními složkami je stále relevantní okolnost. ÚS v nálezu urgoval zákonodárce, aby přijali zákon o státní službě, který má nahradit dočasné lustrační zákonodárství. V dnešní době již zákon o státní službě máme a funguje vedle stále platných „dočasných“ lustračních zákonů.

Z mého pohledu se jeden z nejdůležitějších nálezů týká zákona o archivnictví, kterým ÚS rozhodl o neuzavření archivů StB. Hlavní důvod pro své rozhodnutí spatřoval ÚS v tom, že

by uzavření vedlo ke zkreslení a nepochopení minulosti. To, že do archivů mohou občané volně nahlížet, je podle ÚS nezbytné pro objektivní historické poznání praktik minulého režimu a pojmenování jejich organizátorů a vykonavatelů. Uzavření archivů by mohlo zapříčinit, že by bývalí příslušníci StB žalovali stát za neoprávněné zveřejnění osobních informací, což by úplně obrátilo smysl zákona a myšlenku potrestání komunistických zločinců.

Tento nálezn uzavírá jednu kapitolu vyrovnávání se s komunistickou minulostí, která z úhlu mého pohledu ale nebyla naplněna. Domnívám se, že stejný názor by měla i širší veřejnost, pro kterou by zadostiučiněním bylo až to, kdyby všichni komunističtí zločinci byli postaveni před soud. Stát v tomto ohledu na raném počátku 90. let zaspal, rozhodně nepomohla ani „sametovost“ převratu a fakt, že komunistická justice nebyla obnovena. Nějaká vůle napravit křivdy tu sice je, dokonce zakotvena v zákonech, ale ve skutečnosti se naplňuje jen částečně.

Další nálezy se věnovaly již konkrétním formám odškodnění obětí komunismu. V prvním případě se jednalo o restituční zákony, kde ÚS zasáhl, např. zrušením podmínky trvalého pobytu na území ČSFR, čímž rozšířil okruh „obětí“, které mohly zpět požadovat svůj majetek. První uvedený restituční nálezn byl důležitý pro výklad pojmu rasová perzekuce, který je zásadní pro další posuzování restitučních nároků. V tomto případě naopak ÚS zúžil okruh osob, které se mohly odvolávat na rasovou perzekuci a přehodnotil tak svůj výklad, který zavedl v roce 1994. Na tomto případě je možné pozorovat proměnlivost postoje k restitucím z pohledu „jednotlivých ústavních soudů“.

Kromě fyzických osob byly během režimu perzekuovány i církve, jejichž zabavený majetek byl od 90. let ústředním tématem debat v parlamentu. I ÚS upozorňoval na to, že by měl být konečně přijat zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi. Nakonec se tak stalo v prosinci 2012, nicméně již v únoru 2013 byl podán první návrh na zrušení tohoto zákona k ÚS. Ten zákon potvrdil a církve se konečně dočkaly nápravy restitučních křivd.

Rehabilitační procesy jsou dle mého názoru druhým nejdůležitějším prostředkem nápravy křivd a ran komunistického režimu. Občany, které režim věznil za boj za lidská práva, osobní

svobody nebo jen za vlastní názor, je třeba ocenit a navrátit jim jejich osobní a občanskou čest. ÚS v posledním nálezu apeluje na obecné soudy, aby braly ohled i na vedlejší okolnosti a neřídily se pouze právní kvalifikací ve spisech SNB. Podle vysloveného názoru ÚS je třeba brát výklad zákona o soudních rehabilitacích v co možná nejširší podobě tak, aby byl naplněn jeho smysl.

Závěrem bych chtěla říci, že veškeré způsoby, jakými se státy chtějí vyrovnávat s nedemokratickými režimy, jsou pouze nedostatečné, neboť nemohou napravit to, co se opravdu stalo – bylo spácháno. Odškodnění za uložení, popř. vykonaný trest odnětí svobody nespraví potrhané rodinné vazby a nevrátí promarněné roky života. Navíc tolik let nesvobody ovlivnilo i povahu a chování lidí, takže bude trvat ještě dlouho, než se společnost vyrovná sama se sebou, natož s minulostí. Jenom zákony a rozhodnutími ÚS toho docílit nelze. Nicméně to, že byly přijaty a vysloveny, významně napomáhá tomuto ozdravnému procesu. Snad už brzy nebudeme slýchat, že: „Za komunistů bylo lépe!“

Tato bakalářská práce se zabývala rozhodnutími ÚS, která měla co dočinění s procesem vyrovnávání se i ho ovlivnila. Uvědomuji si, že takové téma je velmi ambiciózní a v rozsahu bakalářské práce ho nelze komplexně zpracovat. Myslím ale, že i při zúženém pohledu na problematiku nápravy křivd komunistického režimu, podává určitý obraz o tom, jakou důležitou funkci ÚS v daném období politického a společenského života měl a jakou má dnes.

Seznam použitých zdrojů

Rozhodnutí ÚS

1. Nález Ústavního soudu ČSFR ze dne 26. listopadu 1992 sp. zn. Pl. ÚS 1/92.
2. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21. prosince 1993 sp. zn. Pl. ÚS 19/93.
3. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. července 1994 sp. zn. Pl. ÚS 3/94.
4. Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 21. července 1994 sp. zn. Pl. ÚS 16/94.
5. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. března 2004 sp. zn. I. ÚS 254/2000.
6. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. ledna 2001 sp. zn. Pl. ÚS 42/2000.
7. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. prosince 2004 sp. zn. III. ÚS 107/04.
8. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. září 2009 sp. zn. Pl. ÚS 27/09.
9. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. listopadu 2010 sp. zn. I. ÚS 517/10.
10. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. října 2013 sp. zn. Pl. ÚS 10/13.
11. Ústavního soudu ČR ze dne 20. prosince 2016 sp. zn. Pl. ÚS 3/14.

Použité předpisy

12. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
13. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod.
14. Zákon č. 182/1993Sb., o Ústavním soudu.
15. Ústavní zákon č. 496/1990 Sb., o navrácení majetku Komunistické strany Československa lidu České a Slovenské Federativní Republiky.
16. Zákon č. 119/1990 Sb., o soudních rehabilitacích.
17. Zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd.
18. Zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích.
19. Zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku.
20. Zákon č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky.
21. Zákon č. 480/1991 Sb., o době nesvobody.

22. Zákon č. 279/1992 Sb., o některých dalších předpokladech pro výkon některých funkcí obsazovaných ustanovením nebo jmenováním příslušníků policie ČR a příslušníků Sboru nápravné výchovy ČR.
23. Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu.
24. Zákon č. 140/1996 Sb., o zpřístupnění svazků vzniklých činnostmi bývalé Státní bezpečnosti.
25. Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů.
26. Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů.

Sekundární literatura a zdroje

27. Baroch, Pavel. 2014. „Poslední odsouzení estébáci. Spravedlnost trvala 25 let.“ *Echo24.cz*. 21. června 2014
(<https://echo24.cz/a/wCuNS/posledni-odsouzeni-estebaci-spravedlnost-trvala-25-let>).
28. Bobek, Michal – Molek, Pavel and Vojtěch Šimíček. 2009. *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: MPÚ Masarykova univerzita.
29. ČTK. 2017. „Babiš chce zdanit církevní restituce, komunisté výměnou za to slíbili podpořit menšinovou vládu ANO.“ *Aktuálně.cz*. 10. listopadu 2017.
(<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/babis-zdani-cirkevni-restituce-komuniste-vymenou-za-to-slibi/r~18b8b24cc5ea11e786cf0cc47ab5f122/?ga=2.4004848.1912618401.1509954524-1983039934.150581176>).
30. Česká televize. 2015. „Ústavní soud otevřel novou cestu k rehabilitaci vězně z 50. let.“ *ceskatelevize.cz*. 20. listopadu 2015.
31. (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1604961-ustavni-soud-otevrel-novou-cestu-k-rehabilitaci-vezne-z-50-let>).
32. Dostál, Martin. 2004. *Ústavní soud České republiky v letech 1998-2000*. Praha: Linde Praha, a. s.
33. Faix, Martin and Ondřej Svaček. 2015. „Dealing with the past: Prosecution and punishment of communist crimes in Central and Eastern European countries.“ *Joaçaba*, roč. 16, č. 3, p. 31 – 50.
(<http://editora.unoesc.edu.br/index.php/espacojuridico/article/view/9787>).

34. Filip, Jan – Holländer, Pavel and Vojtěch Šimíček. 2007. *Zákon o Ústavním soudu – komentář*. Praha: C.H.Beck.
35. Huntington, Samuel. 1991. *The third wave: democratization in the late twentieth century*. Norman: University of Oklahoma Press.
36. Ishiyama, John and Shannon Ishiyama Smithey. 2011. „The Constitutional Courts and Democracy in the Early Years of Post Communist Eastern European Politics.” *Journal of East European and Asian Studies*, roč. 2011, vol. 2, č. 1, s. 41-59. (<http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=325059f8-bedd-463f-b83a-4df1d3e4085c%40pdc-v-sessmgr01>).
37. Jirásková Věra and Radovan Suchánek. 2007. *Ústavní právo v judikatuře Ústavního soudu – výběr z nálezů a usnesení*. Praha: Linde Praha, a. s.
38. Klokočka, Vladimír. 2003. „Přechod k novému systému hodnot.“ *Ústavněprávní kontexty vyrovnávání se s totalitní minulostí. Sborník příspěvků z Konference středoevropských ústavních soudů*, 27. – 28. května 2003. Brno, Česká republika.
39. Koudelka, Zdeněk. 1998. „Válka soudů aneb dělba moci v soudnictví.“ *Politologický časopis*, roč. 5, č. 1, s. 71-74. (<http://www.politologickycasopis.cz/cz/archiv/1998/1/#article-672>).
40. Kozák, Jiří. 2014. *Právo na pomezí diktatury a demokracie: Právní vyrovnání s totalitní minulostí v České republice po roce 1989*. Praha: Auditorium
41. Kříž, Jakub and Václav Valeš. 2013. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi – komentář*. Praha: C. H. Beck.
42. Kubeczka, Josef. 2001. „Miloš Jakeš a Josef Lenárt byli obžalováni z vlastizrady.“ *radio.cz*. 20. prosince 2001. (<http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/milos-jakes-a-jozef-lenart-byli-obzalovani-z-vlastizrady>).
43. Mikule, Vladimír and Vladimír Sládeček. 2001. *Zákon o Ústavním soudu – komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod*. Praha: EUROLEX BOHEMIA s. r. o.
44. Ministerstvo kultury České republiky. 2011. *Majetkové vyrovnání od roku 1990*. Praha: Ministerstvo kultury. (<https://www.mkcr.cz/historie-a-priprava-majetkoveho-vyrovnani-452.html>).

45. Osouch, Marek. 2017. „Hutka uspěl s dovoláním. Za zadržení kvůli písničce dostane 1 800 korun.“ *brno.idnes.cz*. 1. listopadu 2017.
(https://brno.idnes.cz/zpevak-hutka-nejvyssi-soud-vezeni-odskodne-few-/brno-zpravy.aspx?c=A171101_114254_brno-zpravy_vh).
46. Pospíšil, Ivo. 2015. „Legal system and Judiciary.“ In: *Helsinki Process, Velvet Revolution of 1989 and the Czech Transformation: Lessons for Korean Peninsula?* Ed. Alexandr Vondra. Praha: CEVRO Institut Academic Press, s. 62-71.
47. Pergler, Tomáš. 2016. „Spisy v archivech StB možná zmizí. Ústavní soud rozhodne o ‚uzavření‘.“ *Právnířadce.ihned.cz*. 31. srpna 2016
(<https://pravnicaradce.ihned.cz/c1-65418360-zavrou-se-archivy-stb-ustavni-soud-bude-rozhodovat-uz-v-pristich-tydnech>).
48. Rupnik, Jacques. 2001. „Politika vyrovnávání se s komunistickou minulostí, Česká zkušenost.“ *Paměť komunismu*. 19. - 20. října 2001. Praha, Česká republika.
(<http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/v/vyrovnavani-se-s-minulosti/2-politika-vyrovnavani-s-komunistickou-minulosti.html>).
49. Skoupá, Adéla. 2017. „StB shromažďovala informace o intimním životě disidentů. Číst by je měli jen vědci, říká Rychetský.“ *Aktuálně.cz*. 13. ledna 2017
(<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/stb-shromazdovala-informace-o-intimnim-zivote-disidentu-cist/r~4ae304c8d9b611e6bb1b0025900fea04/>).
50. Svazky.cz. 2009. „Znamé spory ohledně StB.“ *Svazky.cz*.
(http://www.svazky.cz/sekce/Zname_spory).
51. Šimiček, Vojtěch. 1998. „Ještě jednou k ‚válce soudů‘ v České republice.“ *Politologický časopis*, roč. 5, č. 1, s. 75-78.
(<http://www.politologickycasopis.cz/cz/archiv/1998/1/#article-672>).
52. Šimiček, Vojtěch. 2004. „Loajalita ke státu jako předpoklad jmenování do státní služby.“ In: *Bezpečnost České republiky a potřeba ústavních změn*. Ed. Václav Pavlíček a kol., Praha: Univerzita Karlova, s. 185-194.
53. Šipulová, Katarína and Vít, Hloušek. 2012. „Rozdielne cesty tranzitívnej spravodlivosti – prípady Českej republiky, Slovenska a Poľska.“ *Středoevropské politické studie*, roč. XIV, č. 1, s. 55–89.
(<https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4574/6136>)

54. Teitel, Ruti. 1994. „Post-Communist Constitutionalism: A Transitional Perspective.“ *Columbia Human Rights Law Review.*, roč. 1997, č. 26, s 167-190.
(https://digitalcommons.nyls.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.cz/&httpsredir=1&article=1319&context=fac_articles_chapters).
55. Ústavní soud České republiky. 2016. *Ústavní soud České republiky*. Brno: Ústavní soud.
56. Uitz, Renata. 2007. „Constitutional Courts in Central and Eastern Europe: What makes a Question Too Political?“ *Juridica International*, roč. 2007, č. 13, s. 47-59.
(<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/jurdint13&div=8&id=&page=>).
57. Wagnerová, Eliška et. al. 2007. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. Praha: ASPI a. s.
58. Žáček, Pavel. 2000. *Boje o minulost. Deset let vyrovnávání se s komunistickou minulostí*. Brno : Barrister&Principal.

Internetové adresy:

NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu ČR. (www.nalus.usoud.cz)

Svazky.cz (www.svazky.cz)